

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง . เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บุคคลทุกระดับในสังคม เริ่มตื่นตัวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นวันที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ได้เดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากคณะรัฐบาลซึ่งมี จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่จากสภาพการณ์ที่เป็นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ที่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่แสดงออกมานั้น ยังขัดกับหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงอยู่มาก เมื่อศึกษาถึงเบื้องหลังของสาเหตุแห่งพฤติกรรมวัยรุ่น ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่า ระบบการศึกษาของประเทศไทยยังขาดการปฏิรูปพื้นฐานในการปลูกฝังให้ประชาชนเข้าใจถึงการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอยู่มาก

ดังที่ นายเกรียง กิริติกโร¹ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวไว้ว่า "การปลูกฝังประชาธิปไตยของเราที่แล่วมา เราเน้นกันแต่ระบอบการปกครอง โดยชี้ไปแต่เรื่องรูปธรรม หลักสูตร แบบเรียน ก็เน้นหนักในเรื่องนี้ ทุกคนรู้ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน แต่ปวงชนควรมีคุณสมบัติอย่างไร เราไม่ได้เน้น ไม่ได้ฝึก ไม่ได้ปลูกฝังคุณสมบัติกันอย่างจริงจัง การให้การศึกษาเป็นเครื่องมือปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นเรื่องปลูกฝังคุณสมบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดแก่เด็ก เช่น ในเรื่องการเรียนรู้จักหน้าที่

---

¹กรมสามัญศึกษา, "หัวข้อคำบรรยายของ นายเกรียง กิริติกโร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ," เอกสารการศึกษา ฉบับที่ 5 (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2517), หน้า 3-4.

การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบในหน้าที่ประการหนึ่ง การรู้จักสิทธิ การใช้สิทธิ และ การวางแผนสิทธิประการหนึ่ง การมีคุณธรรมและศีลธรรม รวมทั้งการเคารพคอกติกาของ หมู่คณะ ปฏิบัติตามระเบียบตลอดจนกฎหมายของบ้านเมือง ประการหนึ่ง" ทั้งนี้ จะเห็น ได้ว่า ปัญหาของการจัดระบบการศึกษายังมีข้อบกพร่องในเรื่องการจัดเนื้อหาวิชาในหลักสูตร โดยไม่สามารถจัดให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย และนอกเหนือไปจากข้อบกพร่องทาง ระบบ ตลอดจนโครงสร้างและหลักสูตรแล้ว วิธีการสอนที่เป็นอยู่ในโรงเรียนไทยก็ยังขาด ประสิทธิภาพอีกด้วย ครูยังคงมุ่งอบรมสั่งสอนศิษย์โดยเน้นความจำ และให้นักเรียนเข้าใจ เนื้อหาในบทเรียนมากกว่าการฝึกทักษะในการนำไปปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้ สังคมไทยในปัจจุบันจึงปรากฏว่ามีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะแนว ความคิดทางด้านการเมือง การปกครองตนเอง ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ซึ่งมีออกมาในรูปที่เป็นทางนิเสธ มากกว่าที่จะเป็นไปในแนวทางให้สังคมยอมรับ ทั้งนี้ เพราะได้รับการอบรมมาอย่างไม่ถูกแบบแผนนั่นเอง

าพณา พลโทแสวง เสนาณรงค์² รัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวว่า "การปกครองในระบบอบประชาธิปไตยซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ประชาชนตื่นตัวและสนใจใน กิจการของส่วนรวมเพิ่มขึ้น และมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิต นักศึกษา เป็นอันมาก ประชาชนก็ดี เยาวชนก็ดีมักเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เอาอย่างง่าย ๆ ว่า หมายถึงเสรีภาพอย่างกว้างขวางเป็นส่วนใหญ่ ถ้าใครจำกัดเสรีภาพ ในการเขียน หรือการพูด ก็หาว่าไม่เป็นประชาธิปไตย แต่ความจริง คำว่า "เสรีภาพ" ใน ระบอบประชาธิปไตย หากได้มีขอบเขตอย่างกว้างขวางโดยไม่มีข้อจำกัดไม่ ถ้ายอมให้ทุกคนมี เสรีภาพเช่นนั้น ก็หมายความว่า ใครจะพูดจะเขียนอย่างไรก็ได้... จะมีการใช้เสรีภาพของ เขาไปในการกล่าวร้าย หรือทำความเสียหายให้เป็นการตอบแทนบ้าง ก็คงนำไปสู่การ

²แสวง เสนาณรงค์, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาประเทศ," วารสารสภาการศึกษา แห่งชาติ, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 (2514), หน้า 3-4.

ทะเลาะวิวาทกันแน่ ในที่สุดประชาธิปไตยก็จะกลายเป็น "อนาธิปไตย" คือความไม่มีใคร เป็นใหญ่หรือความไม่มีผู้ปกครอง ถ้าถึงขั้นนั้น ความสงบสุขในสังคมก็จะมิอยู่ไม่ได้"

เพราะฉะนั้น ในการปลูกฝังเยาวชนให้มีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีได้ ย่อมเป็น ภาระและความรับผิดชอบของการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษา ในปัจจุบันนี้ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน การศึกษาจึงมีความ รับผิดชอบต่อสังคมไม่น้อย ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์³ กล่าวไว้ว่า "เมื่อสังคมพัฒนาไปถึงขั้น ใด การศึกษาก็ย่อมปรับปรุงตนเองไปถึงขั้นนั้นด้วย สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางของ อนาคตวิสัย มีการคาดคะเนและควบคุมอนาคตไว้ด้วยแผนของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ การศึกษาจึงมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงเพื่ออนาคตมากขึ้น ลักษณะ ภารกิจและสาระสำคัญขององค์ประกอบของการศึกษาก็จะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากแบบแผนเดิม แต่การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปของการศึกษาในอนาคตจะเป็นเช่นใดจึงจะมีคุณค่าสาระ เพื่อประโยชน์แห่งชนในสังคมได้อย่างบริบูรณ์ เป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา"

การศึกษาได้ใช้โรงเรียนเป็นสถาบันที่ทำการช่วยเหลือพัฒนาเด็กในสังคมให้เป็นคน มีความรู้สึกนึกคิด มีความคิดริเริ่ม รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ และโรงเรียนจะต้องฝึกหัดให้ นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ วิจัยเหตุผลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล เพื่อว่าจะสามารถปฏิบัติ คนให้เป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม และหลักสูตรสำคัญที่โรงเรียน ใช้นี้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นพลเมืองก็คือ หมวดวิชาสังคมศึกษา ทั้งนี้ เพราะสังคม ศึกษาคือวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสังคม ซึ่งเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา ประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ล้วนเป็นวิชาที่ช่วย ให้นักเรียนเกิดความรู้ ความคิด และรู้จักแนวทางที่จะปฏิบัติตนให้เหมาะสมในสังคมไทย ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขกว่าลักษณะเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ดังที่

³ไพฑูรย์ สินลารัตน์, "อนาคตของการศึกษาของประเทศไทย," วารสารสภาการ ศึกษาแห่งชาติ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 (มกราคม, 2516), หน้า 26.

Theodore Kaltsounis⁴ กล่าวว่า "หน้าที่โดยตรงของวิชาสังคมศึกษา คือการสร้างเยาวชนในค่านิยมมนุษยสัมพันธ์ และเพื่อเตรียมโอกาสให้พลเมืองในอนาคตได้พัฒนาความสามารถและคุณภาพที่จำเป็น เพื่อการมีส่วนร่วมในค่านิยมมนุษยสัมพันธ์ และพัฒนาคุณสมบัติอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองดี"

Bob L. Taylor⁵ กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นหมวดวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมพลเมืองเพื่อให้มีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นจึงต้องเน้นให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมสังคมมากขึ้น ดังนั้น วัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา จึงมุ่งที่จะให้นักเรียน

1. ปฏิบัติตามระเบียบสังคม เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มสังคม
2. มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม
3. ให้นักเรียนรู้จักสร้างค่านิยมของตนเอง
4. ให้นักเรียนอยู่ในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยรู้จักกระบวนการปกครองโดยรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย
5. เพื่อสร้างนิสัยในการแสวงหาความรู้ และมีทักษะในการศึกษาสังคมอย่างเฉลียวฉลาด

การศึกษามีเป้าหมายที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ด้วยเหตุนี้ วิชาหน้าที่พลเมืองซึ่งเป็นวิชาที่อยู่ในหมวดสังคมศึกษา และว่าด้วยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ระเบียบสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพการณ์ปัญหาในปัจจุบัน จึงมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับ คุณค่า ทัศนคติ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ ในการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข และกระรวงศึกษาธิการ

⁴Theodore Kaltsounis, Teaching Elementary Social Studies (New York: Parker Publishing Company, Inc., 1969), p. 19.

⁵Bob L. Taylor, "Is Citizenship Education Obsolete ?" Educational Leadership, Vol. 31, No. 5 (February, 1974), p. 447.

ได้เห็นความสำคัญของวิชาหน้าที่พลเมือง ว่ามีประโยชน์ที่จะนำมาใช้สอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงได้วางจุดมุ่งหมายของวิชาหน้าที่พลเมืองไว้ดังนี้⁶

1. ให้เด็กเข้าใจว่า สมาชิกของสังคมย่อมมีหน้าที่อันววยประโยชน์ให้แก่สังคม วัตถุประสงค์ของเรา คือสอนให้เด็กรู้จักสิทธิและรับฟังความเห็นของผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา และฐานะ
2. ให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบอบการปกครองในปัจจุบัน
3. ให้เด็กรู้จักสิทธิหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบซึ่งพลเมืองแต่ละคนพึงมีต่อสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประเทศ
4. ให้รู้จักปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย และวัฒนธรรมอันดี

ในต่างประเทศซึ่งมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็เห็นความสำคัญของวิชาหน้าที่พลเมืองเช่นกัน และได้กำหนดไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนทุกระดับชั้นการศึกษา ดังที่ Leonard S. Kenworthy⁷ นักการศึกษา ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของวิชาหน้าที่พลเมือง และการปกครองไว้ว่า

1. ให้รู้จักวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวความคิดรวบยอดของประชาธิปไตย
2. เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมเกี่ยวของกันระหว่างชีวิตประจำวันกับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นไปตลอดชีวิต
3. เป็นการพัฒนาทักษะในการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย
4. ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับท้องถิ่น การปกครองของรัฐ ประเทศ และการมีส่วนร่วมเข้าร่วมในบางโอกาส

⁶กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ (พระนคร, 2511), หน้า 119.

⁷Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teaching (California: Wadsworth Publishing Co., Inc., 1962), p. 243.

5. เข้าใจทฤษฎีเกิดสหพันธรัฐ สถานภาพในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
6. เข้าใจถึงระบบการแยกอำนาจการปกครองของสหรัฐอเมริกา และความยุติธรรมในการแบ่งอำนาจกฎหมาย
7. เข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบของพลเมืองในหลายระดับ เช่น ระดับท้องถิ่น รัฐ สหพันธรัฐ
8. เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้ง รวมทั้ง เน้นความสำคัญในการมีส่วนร่วม
- ✓ 9. เพื่อพัฒนาทักษะในการถกวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันอยู่
10. เพื่อพัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่ม, การร่วมมือกับชุมชน, โรงเรียน โดยเน้นกระบวนการปฏิบัติคนแบบประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า ความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เยาวชน คือ มุ่งอบรมให้เยาวชนเป็นพลเมืองดีในอนาคต ลักษณะของวิชาหน้าที่พลเมืองจะสนองความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน คือ ช่วยสร้างความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชน กระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติ และต้องการให้มีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคมไทยอย่างเข้าใจ จึงได้กำหนดเนื้อหาของวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไว้ดังนี้⁸

โครงสร้างของสังคมไทย

หน่วยแห่งสังคม วัฒนธรรมในสังคมไทย สถาบันที่สำคัญในสังคม มนุษย์สัมพันธ์

ทางโน้มของสังคมปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกและเทคโนโลยี

พัฒนาการในทางสังคม

พัฒนาการทางการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค และการสังคมสงเคราะห์ ความสงบภายในและการป้องกันประเทศ

⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 (พระนगर: กุรุสภา, 2516), หน้า 18.

พัฒนาการในทางเศรษฐกิจ

รายได้ของบุคคลและรายได้ประชาชาติ การ
ส่งเสริมผลิต และการลงทุน การตลาด

การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ

พระมหากษัตริย์

อำนาจอธิปไตย

อำนาจนิติบัญญัติ

อำนาจบริหาร

อำนาจตุลาการ

เนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกำหนดไว้มีขอบเขตกว้างมาก นับตั้งแต่เรื่องราวเกี่ยวกับคน ครอบครัว, สิ่งแวดล้อมทางสังคม และขยายขอบเขตกว้างออกไป ความสำคัญจนถึงเรื่องของรัฐชาติ ประเทศชาติ และสังคมโลก ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองจะต้องจัดโปรแกรมการเรียน การสอน เพื่อที่จะส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ ทศนคติ และนิสัยที่ดี เพื่อให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมได้อย่างเหมาะสม และมีพัฒนาการในอนาคต ครูเป็นผู้รับผิดชอบในการสั่งสอนอบรม และปลูกฝังเยาวชนของชาติให้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ครูจึงควรสร้างนิสัยในการเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชนด้วย

ตามความหมายของคำว่า "พลเมืองดี" ของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยวิชาสังคม-ศึกษา ซึ่งได้ตั้งโครงการศึกษาหน้าที่พลเมือง (Civic Education Project) โดยส่งเจ้าหน้าที่ไปเยี่ยมโรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ และได้ถามครูผู้ช่วยคำถามว่า "พลเมืองดีเป็นอย่างไร" คำตอบที่ได้มาสรุปได้ดังนี้ คือ⁹

1. พลเมืองดีมีความเชื่อทั้งในเสรีภาพของเอกัตบุคคลและสิทธิอันพึงมีเท่าเทียมกันของทุก ๆ คน

⁹สุนทร สุนันท์ชัย, เทคนิคและวิธีสอนวิชาสังคมศึกษา (พระนคร: สำนักพิมพ์สหบัณฑิต, 2514), หน้า 34-35.

2. พลเมืองคือตระหนักว่า เราอยู่ในโลกที่ "ปลายเปิด" ซึ่งยอมรับข้อเท็จจริงใหม่ ๆ แนวคิดใหม่ ๆ และกระบวนการใหม่ ๆ ในการดำรงชีพ
3. พลเมืองคือใช้ความวิจิตรที่ทำให้คนสามารถทำงานสร้างสรรค์ได้ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้
4. พลเมืองคือมีความรับผิดชอบที่จะเข้าร่วมในการวินิจฉัยงานของส่วนรวม
5. พลเมืองคือยอมสร้างสมทักษะและความรู้ เพื่อที่จะช่วยแก้ไขปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
6. พลเมืองคือยอมมีความภาคภูมิใจในชาติ
7. พลเมืองคือยอมตระหนักเสมอในผลงานอันยิ่งใหญ่ของการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อชาติ และต่ออารยธรรมของโลก
8. พลเมืองคือยอมตระหนักในความสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
9. พลเมืองคือยอมใช้ศิลปะในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ที่ตนจะได้เข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์ และเพื่อการเสริมสร้างความเป็นตัวของตัวเอง
10. พลเมืองคือยอมมีความเห็นอกเห็นใจในเพื่อนมนุษย์ และมีความตื่นตัวต่อปัญหา
11. พลเมืองคือ ยอมเห็นว่า การดำรงอยู่ต่อไปของมนุษยชาตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การลดทอนความเป็นอริศัตรูระหว่างชาติ และร่วมกันทำงานเพื่อความรวมสงบและความร่วมมือระหว่างชาติ
12. พลเมืองคือยอมพัฒนาคนให้หลักการที่สอดคล้องกับมรดกทางประชาธิปไตย และใช้หลักการเหล่านั้นในกิจกรรมประจำวันของเขา

Edwin Fenton¹⁰ นักการศึกษาอีกท่านหนึ่ง มีความเห็นว่า "พลเมืองที่ดีต้องเป็นผู้มีทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสม นั่นคือเป็นผู้ที่ของการจะมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมี

¹⁰Edwin Fenton, The New Social Studies (New York: Holt Rinehart and Winston, Inc., 1967), p. 25.

ความรับผิดชอบต่อการบริหารทางการเมือง มีความเชื่อมั่นในเกียรติภูมิของบุคคล ยอมรับฟังคำโต้แย้งจากทุกคน มีทักษะและความสามารถในการแสวงหาความรู้ สามารถวิเคราะห์เรื่องต่าง ๆ ได้"

X สำหรับในประเทศไทย รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ของประเทศชาติ โดยหวังให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี แต่การสร้างพลเมืองดีของเรายังไม่บรรลุผลตามที่ต้องการ ทั้งนี้ เพราะความอ่อนแอทางการเมือง การปกครอง และทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อระบบการศึกษา จุดอ่อนของระบบการศึกษาที่เกิดขึ้นคือ ไม่สามารถสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีตามเป้าหมายที่แผนการศึกษาชาติได้วางไว้ จึงมีเยาวชนจำนวนไม่น้อยที่ยังมิได้ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังที่มีชาวอยู่เสมอว่า เยาวชนได้ก่อความวุ่นวายทางสังคมอยู่บ่อย ๆ เช่น เดินขบวนเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ที่ตนต้องการเสมอโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือยกพวกไล่ตีกันและปะทะเปิดฉากเพื่อทำร้ายฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น ความบกพร่องในการสร้างความเป็นพลเมืองดีนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องช่วยแก้ไข โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นครูสอนวิชาหน้าที่พลเมือง จะต้องสอนให้เยาวชนรู้จักใช้สิทธิของตนในขอบเขตของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และฝึกความรับผิดชอบหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ครูจะต้องกระตุ้นให้เยาวชนของชาติที่ทันตัวต่อปัญหาสังคมปัจจุบัน และสามารถกระทำการวิเคราะห์หรือแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

นายบุญชนะ อัดถากร¹¹ ได้แสดงความคิดเห็นว่า "การที่จะสร้างสังคมประชาธิปไตยขึ้นได้นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนบุคคลให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางของประชาธิปไตยให้ได้อย่างแท้จริง และไม่มีที่เริ่มต้นที่ใดที่ดีไปกว่าการเริ่มฝึกฝนเด็กนักเรียนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ฉะนั้น โรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนมหาวิทยาลัย ควรจะได้อีกฝนอบรม

¹¹บุญชนะ อัดถากร, "การพัฒนาประเทศของรัฐบาลในระบบประชาธิปไตย," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ, ปีที่ 10 ฉบับที่ 10 (พฤษภาคม, 2513), หน้า 8-9.

เด็กนักเรียนและนักศึกษาให้ได้อย่างจริงจัง กล่าวคือ หากการสอนประชาธิปไตย หมายถึง การหาตัวรับคำรามาสอนนักเรียนแล้วก็จะไม่ได้ผล เพราะถ้าเป็นการเรียนรู้อย่างเดียวโดย ไม่มีการปฏิบัติให้เป็นนิสัยแล้ว สังคมประชาธิปไตยก็จะเกิดขึ้นไม่ได้... การเพาะนิสัยเยาวชน ให้รู้จักความสำคัญของการที่จะต้องมีส่วนร่วม (Participation) ในกิจการต่าง ๆ ย่อมจะ เป็นทางนำไปสู่ความสำเร็จในการสร้างตัวบุคคลให้เป็นประชาธิปไตยต่อไปในอนาคต"

John V. Michaelis¹² ได้กล่าวถึงการพัฒนาเด็กโดยทั่ว ๆ ไปว่า "โรงเรียน จะต้องให้เด็กรู้จักสร้างค่านิยม และกระบวนการปฏิบัติตนในระบบประชาธิปไตย เราคาดหวังให้เด็กยอมรับในสิ่งที่เราคิด แต่อะไรที่จะสอนให้เด็กปฏิบัติตนในชั้นเรียน และอะไรที่จะ สอนให้เด็กมีโอกาสนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และอะไรที่จะใช้เป็นแนวทางประเมินความ ก้าวหน้าของเด็ก ที่แสดงพฤติกรรมออกมาตามแบบประชาธิปไตย... โรงเรียนจะต้องตระหนัก ว่า มนุษย์ย่อมมีความปรารถนาที่จะปกครองตนเอง ซึ่งแต่ละคนย่อมมีความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงควรเน้นที่กระบวนการร่วมงานมากกว่าที่จะใช้อำนาจบังคับ" จากแนวความคิดใหม่ทาง การศึกษาที่ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนในระบบประชาธิปไตยจึง ก่อให้เกิดความคิดสับสนไม่แน่ใจในระหว่างครู บางก็ปฏิบัติการสอนโดยยึดหลักผิด ๆ และ ครูบางคนก็เข้าใจว่า ประชาธิปไตยคือการสั่งสอนอบรมเยาวชนให้เป็นแบบตะวันตก กว๊ายเหว นี้ สังคมไทยปัจจุบันจึงปรากฏว่า เยาวชนยังไม่เข้าใจถึงการประพฤติตนเป็นพลเมืองดี และมัก แสดงออกมาในทางที่ขัดแย้งกับระเบียบสังคม เยาวชนส่วนใหญ่ยังขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ขาดทักษะในการทำงานร่วมกับหมู่คณะ ขาดความคิดริเริ่ม และขาดความสนใจต่อเหตุการณ์ ประจำวันของโลกและสังคม นอกจากนี้ ยังปรากฏว่า เยาวชนมักแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ไปใน ทางที่ผิด ๆ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหลายนั้น อาจมีผลสืบเนื่องมาจากความ บกพร่องในการอบรมสั่งสอนเยาวชนทั้งในค่านครอบครัว โรงเรียน และตัวครู กว๊ายเหว นี้ จึง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเอาการศึกษามาเป็นเครื่องมือพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของเยาวชน

¹²John V. Michaelis, Social Studies for Children in a Democracy (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1968), p. 34.

ผู้วิจัยเห็นว่า วิชาหน้าที่พลเมืองมีส่วนในการสร้างเยาวชนเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะเนื้อหาที่กำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เยาวชนเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษาข้อเท็จจริง ปัญหา และอุปสรรคของการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ว่าเป็นอย่างไรจึงไม่ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เกี่ยวกับการสร้างความ เป็นพลเมืองดี ครูผู้สอนมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรในการสอนหน้าที่พลเมือง นักเรียนมีความต้องการและข้อเสนอแนะอย่างไรในการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยจะทำการวิจัยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้ เพราะเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับนี้ อยู่ใน ระยะของวัยรุ่น ปัญหาและความต้องการ ตลอดจนพฤติกรรมในการเรียนย่อมแตกต่างกว่าวัยอื่น ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาและหาทางช่วยเหลือต่อไป การวิจัยนี้จะจำกัดขอบเขตอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการวิจัยนี้คงจะเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนของครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมือง และครูสังคมศึกษาในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านการตั้งวัตถุประสงค์ เช่น การจัดโปรแกรมการสอนว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของสังคมเพียงใด
2. เพื่อศึกษาหลักสูตร ประมวลการสอน คู่มือครู หนังสือแบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบ ซึ่งครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองได้นำมาใช้ในการดำเนินการเรียนการสอน
3. เพื่อศึกษาปัญหา และแนวคิดของครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร ประมวลการสอน แบบเรียน และเทคนิคการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง
4. เพื่อสำรวจความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้วางขอบเขตของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาถึงการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบของครูสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ศึกษาความคิดเห็น ปัญหา ข้อเสนอแนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และครูสอนหน้าที่พลเมืองเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูอาจารย์ที่สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 25 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 300 คน โรงเรียนที่ใช้ทำการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 15 แห่ง

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาวิเคราะห์ การวิจัยได้ดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร แบบเรียน ประมวลการสอน และ คู่มือครูวิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางสร้างแบบสอบถาม
2. จัดทำแบบสอบถาม 2 ชุด เป็นแบบสอบถามสำหรับครูสอนวิชาหน้าที่พลเมือง 1 ชุด และของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 1 ชุด ลักษณะของแบบสอบถามสำหรับครูมีดังนี้
  - ภาคที่ 1 ของแบบสอบถาม เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครูอาจารย์ผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยแยกเป็นข้อย่อย 11 ข้อ
  - ภาคที่ 2 ของแบบสอบถาม เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในด้านการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแยกเป็นข้อย่อย 5 ข้อ
  - ภาคที่ 3 ของแบบสอบถาม เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของครูอาจารย์ในด้านการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแยกเป็นข้อย่อย

16 ข้อ

ภาคที่ 4 ของแบบสอบถาม เป็นการสำรวจปัญหาที่ครูพบในการเรียนการสอน วิชาหน้าที่พลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และขอเสนอแนะ โดยแยกเป็นข้อย่อย 10 ข้อ

การให้ตอบแบบสอบถามนี้ใช้เป็นแบบให้เลือกตอบ (Multiple Choice Questions) และใช้เป็นแบบให้ประเมินค่า (Rating Scale) สำหรับแบบสอบถามของนักเรียนจะถามเกี่ยวกับ ความคิดเห็นทั่วไปในการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง และสำรวจปัญหาที่พบ ตลอดจนขอเสนอแนะของนักเรียน

3. นำแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นไปทดสอบ (Pre-test) กับครูสอนวิชาหน้าที่พลเมือง 5 คน ซึ่งเคยสอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมสามัญ และปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ในคณะ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และให้นำแบบสอบถามอีกชุดหนึ่งไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร จำนวน 25 คน และนำผลสรุปที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้ง 2 ชุด มาแก้ไขปรับปรุงให้รัดกุม และมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4. จัดส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนรัฐบาลประจำจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15 แห่ง และใช้ตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสอนวิชาหน้าที่พลเมือง 25 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 300 คน

5. การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาแจกแจงความถี่ และวิเคราะห์เพื่อตีความความคิดเห็นเหล่านั้น โดยคิดเป็นร้อยละ และหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอเป็นตารางและอธิบายประกอบ

คุณค่าของการวิจัย

1. ผู้บริหารอาจนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาปรับปรุง และคัดเลือกครูสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้เหมาะสม
2. กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ อาจใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตร และจัดโครงการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

3. เป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์ ที่สอนวิชาหน้าที่พลเมือง โดยผลการวิจัยนี้จะช่วยชี้ปัญหา และอุปสรรคในการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง และจะได้นำผลการวิจัยนี้มาเป็นแนวทางช่วยในการปรับปรุงการจัดโปรแกรมการสอน และจัดหาเทคนิควิธีสอนวิชาหน้าที่พลเมืองได้อย่างเหมาะสม

4. ครูและนักเรียนได้เห็นความสำคัญของวิชาหน้าที่พลเมืองมากขึ้น และสามารถนำหลักการไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

5. เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย โดยจะได้รับความรู้และทราบถึงสภาพการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองที่แท้จริง เพื่อจะได้เป็นแนวทางมาปรับปรุงการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้อาจได้ผลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เนื่องจากผู้สอบแบบสอบถามบางท่านอาจตอบไม่ครบทุกข้อ หรือตอบไม่ตรงกับความเป็นจริง หรือไม่ตั้งใจตอบ อันอาจจะเป็นผลให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

2. เป็นการวิจัยเฉพาะโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น ข้อเท็จจริงที่พบตลอดจนปัญหาที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จึงอาจจะไม่ใกล้เคียงกับของโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร

3. การวิจัยครั้งนี้ ถือว่า ความแตกต่างระหว่างเพศของนักเรียน ไม่มีผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในทางสถิติ

คำจำกัดความในการวิจัย

การเรียน คือ การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม อันเป็นผลจากประสบการณ์ หรือความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเป็นผลจากการสังเกตพิจารณา การไตร่ตรอง และการแก้ปัญหา

การสอน คือ วิธีหรือกระบวนการต่าง ๆ ของครู ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจสิ่งที่ครูสอน วิธีหรือกระบวนการเหล่านั้นได้แก่ การบอก การถามให้เด็กตอบ การสาธิต การช่วยให้เด็กแก้ปัญหา และค้นคว้าหาวิธีแก้ปัญหา ฯลฯ

วิธาน —
พิภพ —
af —

วิชาหน้าที่พลเมือง หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยข้อเท็จจริง สภาพการณ์ของปัญหา และ
ชนบทรรมนิยมที่เกิดขึ้นในหมูชน ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และสอนให้รู้จักระเบียบ
แบบแผนในการปกครอง อบรมให้มีความเจตนาดี และซาบซึ้งในส่วนดีของระบบการปกครอง และ
ให้มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชาย-หญิง ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนรัฐบาล
ประจำจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาคการศึกษาที่ 9 และ 11

ครู หมายถึง ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียน
รัฐบาลประจำจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาคการศึกษาที่ 9 และ 11 โดยเลือก
ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียน 15 แห่ง ทุกคนให้เป็นตัวอย่างประชากร

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
001701
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย